VAN PASSEND NAAR INCLUSIEF NAAR MONTESSORI-OPMAAT

De term 'Passend Onderwijs' heeft in het publieke debat plaatsgemaakt voor 'Inclusief Onderwijs'. Het gaat niet langer om het tegemoet komen aan de onderwijsbehoeften van het individuele kind, maar om een omgeving creëren waarin ieder kind er bij hoort en afgestemd onderwijs ontvangt, zegt kwaliteitscoördinator Inge Westerd-Bodingius van Montessorischool Ede.

TEKST **PAUL OP HEIJ**

In Nederland krijgen bijna 230.000 leerlingen in het reguliere basis- en voortgezet onderwijs extra ondersteuning.[1] Daarnaast zitten er 34.000 kinderen in het speciaal basis onderwijs (so en sbo) en 73.000 in het voortgezet speciaal onderwijs (vso). Sinds de invoering van de Wet Passend Onderwijs in 2014 is het aantal leerlingen in het speciaal onderwijs ongeveer gelijk gebleven. Reguliere scholen kampen met handelingsverlegenheid tegenover complexe ondersteuningsbehoeften en speciaal onderwijs is duur en exclusief. Om deze kinderen een volwaardige plek te bieden, moeten we de grenzen van ons onderwijsstelsel durven verleggen, zegt Inge Westerd-Bodingius. 'Project Opmaat, een innovatief initiatief binnen het Samenwerkingsverband Rijn & Gelderse Vallei, laat zien hoe dat in de praktijk kan.'

Onderscheid: sbo - so

Inge Westerd-Bodingius: 'Naar het so gaan vaak kinderen bij wie gedragsproblematiek voorliggend is en bij het sbo is dit op het stuk cognitief. In de praktijk betekent dit dat het sbo zich richt op kinderen die geholpen zijn met kleinere klassen en meer individuele cognitieve aandacht, zonder dat er gedragsmatige ondersteuning noodzakelijk is.' Dit heeft ook financiële en organisatorische consequenties binnen de zorgstructuren, vertelt ze. 'Die sbo-plekken zijn, plat gezegd, ook goedkoper. Bij het so wordt er namelijk veel meer gevraagd van orthopedagogen en gedragswetenschappers.' Wanneer een reguliere school onvoldoende kan voldoen aan de onderwijsbehoefte van een kind, wordt er een toelaatbaarheidsverklaring (tlv) aangevraagd voor ofwel het sbo, ofwel het so. Vaak gaat een cognitieve hulpvraag echter hand in hand met gedragsproblemen.

Project Opmaat is ontstaan vanuit de ambitie van het Samenwerkingsverband Rijn & Gelderse Vallei om inclusief onderwijs te realiseren. Het project brengt disciplines en partners samen die normaal gesproken in gescheiden werelden opereren. De drie belangrijkste partners binnen dit netwerk zijn:

De Montessorischool: De basisschool die dit initiatief heeft opgezet, waar de leerlingen volledig meedraaien in de reguliere groepen.
De Lichtenbeek: Een instelling voor speciaal onderwijs in Arnhem, gericht op cluster 3-leerlingen (kinderen met een verstandelijke of lichamelijke beperking en langdurig zieke kinderen).
Klimmendaal: Een revalidatie- en onderzoekscentrum dat kinderen medisch en therapeutisch begeleidt en helpt te beoordelen welke leerlingen in aanmerking komen voor een inclusief traject.
Samenwerkingsverband Rijn en Gelderse Vallei: Zorgt ervoor dat alle kinderen in het regulier en speciaal (basis) onderwijs in een deel van Gelderland ondersteuning krijgen.

Inge Westerd-Bodingius: 'Normaal gaan cluster 3-leerlingen met een taxibusje naar een so-school zoals de Lichtenbeek in Arnhem. Project Opmaat doorbreekt deze reisbeweging en de bijbehorende segmentatie. Door de expertise van de Lichtenbeek en Klimmendaal naar de reguliere basisschool te halen, kunnen deze kinderen gewoon in hun eigen woonplaats Ede naar school. Daarnaast zorgt het ervoor

dat het betreffende kind relaties opbouwt in de buurt, waardoor het meer in contact komt met andere kinderen uit de directe omgeving.'

Wie 'Opmaat-leerling'?

Het succes van het project valt of staat met een zorgvuldige selectie aan de voorkant. Om te borgen dat het traject voor een kind kansrijk is, hanteert Project Opmaat een aantal duidelijke criteria:
'**Leeftijd:** De leerling heeft een basisschoolleeftijd of zit daar vlak tegenaan.
Profiel: Er is sprake van een lichamelijke beperking of een langdurige ziekte.
Gedrag en cognitie: Er mag geen grote ondersteuningsbehoefte zijn op het gebied van gedrag, en het IQ is hoger dan 80.
Locatie: Het kind moet in de gemeente Ede wonen om thuisnabij onderwijs te garanderen.
Betrokkenheid: Er is een actieve, constructieve samenwerking met de ouders vereist.
Perspectief: Er moet de reële verwachting zijn dat de leerling zijn of haar schoolloopbaan op de reguliere school succesvol kan afronden.'

Westerd-Bodingius: 'Binnen het montessorionderwijs stemmen we ons aanbod af op het individuele kind. Doordat we kijken naar wat ieder kind specifiek nodig heeft en we daarop kunnen aansluiten met onze materialen en de juiste ondersteuning, is er veel mogelijk. Dat geldt niet alleen voor de Opmaat-leerlingen, maar voor al onze leerlingen.'

Voorbereide omgeving

De kracht van deze aanpak zit in verschillende elementen. 'Allereerst flexibiliteit in het dagprogramma. Omdat montessorischolen werken met zelfstandige werkperiodes, is de dagstructuur flexibel. Wanneer er bijvoorbeeld een fysiotherapeut op school komt om een Opmaat-leerling te behandelen, kan het kind eenvoudig even de klas uit worden gehaald. We kunnen dan zeggen: "Nu heb je fysio buiten de klas en straks kom je weer naar de klas."
'Ook de voorbereide omgeving van montessori noemt ze een voordeel. 'De klassen zijn zo ingericht dat er minder prikkels zijn dan in traditionele klaslokalen. Daarnaast beschikt Montessorischool Ede op beide locaties over een speciale rustruimte. Wanneer een leerling overprikkeld raakt of fysieke rust nodig heeft, kan zij zich hier even terugtrekken.'
Een derde voordeel van montessori voor het Opmaat-traject is wat zij de 'professionele cultuur' noemt: 'Leerkrachten binnen het montessorionderwijs zijn gewend om mee te bewegen met de unieke behoeften van ieder kind. Dit zorgt voor flexibiliteit en een proactieve houding om voor iedere leerling een passend aanbod te creëren.'

Doorbreken schotten

Door als team gezamenlijk een bezoek te brengen aan de Lichtenbeek, kregen de leerkrachten een helder beeld van de doelgroep en ontstond er breed draagvlak. Inge Westerd-Bodingius: 'De impact op de kinderen zelf is hartverwarmend. Zo is er een jongen in de middenbouw die op zijn vorige school was vastgelopen. Dankzij de structuur, de rustruimte en een netwerk van school, ouders, fysiotherapie en het meekijken en meedenken vanuit Lichtenbeek bloeit hij nu helemaal op.'
Daarnaast fungeert het project als een breekijzer binnen de traditionele, verzuilde structuren van het speciaal onderwijs. 'Normaal gesproken is cluster 2, gehoor- en taalondersteuning, gescheiden van de overige clusters en het reguliere samenwerkingsverband. Toen zich een doof jongetje aandiende dat perfect binnen de school zou passen, besloot de school de bureaucratische schotten aan te kaarten. Ze is er dus voor gaan liggen en heeft gezegd: dit is een ideale Opmaat-leerling voor ons. Als we met elkaar inclusief onderwijs mogelijk willen maken, moet het niet uitmaken in welk cluster een kind zit; wanneer we na onderzoek zien dat we kunnen voldoen aan de onderwijsbehoeften dan moeten we voor thuis nabij onderwijs gaan.'

Persoonlijke bevlogenheid

Hoewel alle instanties het project in theorie steunden, bleek de praktijk rondom de geldstromen zo complex dat het project in de opstartfase een half jaar heeft stilgelegen, omdat de toegezegde budgetten niet vrijkwamen, vertelt ze. 'Dat het project is doorgegaan, is te danken aan persoonlijke bevlogenheid. Deze pioniersarbeid heeft inmiddels geleid tot een sneeuwbaleffect: binnen het samenwerkingsverband is het nu voor alle scholen makkelijker geworden om gespecialiseerde ondersteuning aan te vragen.'

Uiteindelijk overstijgt het succes van Project Opmaat individuele kinderen. Natuurlijk is het voor de Opmaat-kinderen fantastisch dat ze in hun eigen wijk naar school kunnen en daar vriendschappen opbouwen. Maar de waarde voor de reguliere leerlingen is minstens zo groot. Zij leren van jongs af aan dat iedereen er mag zijn en dat iedereen iets anders nodig heeft binnen onze samenleving. Inge Westerd-Bodingius: 'Wanneer de uitzondering en de extra ondersteuning in de dagelijkse schoolomgeving normaal worden, dán pas bereik je de essentie van inclusief onderwijs. Daarmee is de cirkel naar de oorspronkelijke visie van Maria Montessori, die ooit begon in de arme arbeiderswijken van Rome – denk ook aan de film, weer rond.'

1. Volgens de laatste gegevens van de Inspectie van het onderwijs van het Ministerie van OCW.